

A „JUGÓK” – MEGTÖRŐ ÉLETEK

Él Magyarországon egy különös emberfajta, a „jugó”. A Jugoszláviából oda keveredettek jel(ző)zik így. Ez többnyire stigma, hiszen hol szeretik az olcsóbban munkát vállaló, az élet által élelmessé, koldussá vagy esetleg embertelenné, elmebeteggé tett figurákat?

Rengeteg „jugó” történet kering az emigránsok között – hisz azok többnyire csak őket érdeklik. Ezeket mesélik egymásnak, szinte „hírügynökségként” továbbítják az információkat. A „jugók” mindig a hírek kicserélésével kezdik beszélgetéseiket. Vázlatosan rajzolódnak ki ilyenkor sorsok, vagy épp az információhiány csendje kelt kellemetlen érzéseket. A médiában is szerepelt időnként egy-két Jugoszláviából elszármazott sorozatgyilkos.

Népmeszeszerű történetek is vannak. Ilyen Bütyöké, aki Gyulán lett pizzasütő, aztán megkapta a pizzéria tulajdonosának lányát. (És fele királyságát. Ki tudja?) Vannak krimibe illőek is. Dubi vállalkozásba kezdett, veszteséges lett, az uzsorásoktól kölcsönként pénzt nem bírta visszaadni. Fél évet bujkált, mire fizetett, nehogy egy pisztoly dördülése legyen az utolsó hang az életében, amit hall, hiszen másról azt mesélik, hogy kielégítetlen hitelezői végezték ki.

Mindez persze a *szigorúan megbízhatatlan* források „híryanaga”. Azért is népmeszeszerűek, mert aligha van valaki, aki ellenőrizheti mindet. Az alábbi történetek viszont garantáltan ellenőrzöttek.

A SIKERESEK (?)

– 1991. június 26-án éjszaka a szabadkai Stara Pizzeriában söröztünk – mondja Szifó, aki gépészmérnöknek készült.

– Még ma is pontosan emlékszel... (Nem kérdeztem, hiszen nagyjából mindenki emlékszik azokra a napokra.)

– Nem nagy „kunszt” emlékezni rá! A háborúról beszélgettünk. Megegyeztünk mi öten, az asztal körül ülők, hogy ha valaki behívót kap közülünk, mindenkit értesít, és azonnal megyünk át a határon. Ez olyan „egy mindenkéért, mindenki egyért” szövetség volt. Éjszaka két óra körül értünk haza, és már jött is a hívás: Varga behívót kapott.

Ekkor az apám a kocsiba ült, összeszedett és kivitt bennünket a határra.

A határon átjutva, hirtelen összecsomagolt táskáikkal nyakig a történelemben álltak a fiúk. Úgy gondolták, két hetet táboroznak Pesten,

és ha lecsillapodik a helyzet, hazamennek. Egy hónap múlva szóltak a szülők, hogy nem bírják pénzzel az ellátásukat, és hogy jöjjenek közelebb. Ekkor a csoport szétvált. Hárman maradtak Pesten. Az egyikük rokona befogadta őket, Szifó meg Varga „lejöttek” Szegedre, és Vargaék egyik barátjánál húzták meg magukat. Közben elmúlt a nyár, egyre kínosabb volt vendégnek lenni, az is bántotta őket, hogy évet vesztenek a főiskolán, egyetemen. Varga úgy döntött, hogy visszamegy. Szifó szerint semmi oka nem volt arra, hogy ezt megtegye, mert jól kereső üzletkötő lett. Lehet, hogy a szülei hívták haza...

Ez idő tájt járt Szifó apja a katonaugyosztályon, hogy vonják vissza fia behívóját, hisz egyetemre kellene járnia. Szifó apja nem apró termetű, ráadásul aktív súlyemelő volt ifjúkorában. Bekopogott, benyitott... És akkor az egyik irodista a falhoz csapta, a másik szétrugdosta a lábait, a harmadik pedig beleöklözött a veséjébe. A motozás után úgy kidobták, mint egy rongyot. Szifó apja pár napig fel sem bírta fogni, mi történt vele. De a következtetés egyértelmű lett (Szifónak még egy öccse is van). Volt megtakarított pénzük (évtizedekig Németországban, az NSZK-ban dolgoztak). Mindenüket eladták, és az egész család elköltözött Magyarországra. Létrehoztak egy céget, amely alig működgetett, mert Szifó beiratkozott a pesti egyetemre. Nem sokkal ezután Szifó nagybátyja és családja is átment, beszállt a cégbe, és kezdett komoly lenni a dolog. Szifó egyetemét otthagya belevetette magát a házépítés és kivitelezés menedzselésébe. Magyarországi társat is talált. Miközben többmilliós cége volt, Szifó nyomorgott egy kis lakásban, mert ahhoz, hogy a cég működjön, minden nyereséget vissza kellett forgatni. Később megtalálták a kiskapukat, és kezdtek jól élni, 1997-ben még arra is futotta, hogy Tunéziában nyaraljon újdonsült feleségével. De ez lett a baj! A magyarországi társa lelépett ötmillió forinttal, és ráadásul semmit nem bír tenni ez ellen, hisz ha a törvény elé kerülne az ügy, ráfizetne az igénybe vett kiskapuk miatt.

– Mit csináltál, amikor megtudtad?

– Semmit. Az „ürge” továbbra is szem előtt van. Nem jár a cégbe, és nem beszél velem. Nem tehetek ellene semmit.

Mostanság már kiheverte a bajt, csicsás maroktelefonja van. De – ahogy ő mondja – „soha többé senkinek sem hiszek: az üzletben nincsenek barátok, nem fog soha senki így átvágni, csak családtagokkal fogok együtt dolgozni”. Így naponta 15-20 órát „ügyintéz”. A szociológiai felmérések szerint ilyen életmód mellett kicsi az esélye, hogy megérje az ötven évet...

Gyuka szintén vállalkozó, és manapság abból él, hogy szinte ingyen dolgoztatja jugó munkatársait. Nagy pocakja, fésületlen haja és flegmatikus

jelleme, no meg tízmilliói a nyugodtság benyomását keltik. Csak mondat-töredékeket vet az embernek, ha az beszélgetni akar vele. Ő megengedheti magának, hogy felesége milliókat tapsoljon el Prágában, és hogy milliókat bukjon egy-egy üzleten. Hiszen Gyuka csak egyet fűttent – mobilon –, és ugrik a jugó „siserahad”, hogy hajnalban, ünnepnapon, éjszaka „küldetéseket” teljesítsen a határon vagy Pesten, hogy felcímkézze, árazza, szállítsa a ciprusi és tajvani árut. Sokáig az ígéretek miatt dolgoztak neki, mostanság pedig azért, mert nincs más lehetőség. Gyuka lakást, autót ígért jugó barátainak, hiszen vastagon jövedelmezett a cég. Minden évben két-három lakásnyit, vagy öt-hat autónyit. Ebből ígérgetett, és hittek neki, és talán ő is így gondolta. Aztán Gyuka megváltozott, az újjgazdagok magyarországi táborába *asszimilálódott*, és már senki semmi jót nem remél tőle.

Laci csendben surrant át Magyarországra, Budán kötött ki. Szerencséje volt, gyakorlatilag a hivatal kínálta meg a magyar állampolgársággal. „Már olyan régóta vagyok magyar állampolgár, hogy lassan lejár az igazolványom is meg az útlevelem is.” Sokáig dolgozott autóárusítóként. Alig tudja összerakosgatni emlékeit, hogy merre is járt. Természetesen meglátogatta azokat a helyeket, ahová még útlevel nélkül járhatott. Neki nemcsak régi emlék a horvát tengerpart és a szlovén Alpok. Ő is megjárta Tunéziát, de a legkellemesebb emléke Finnországhoz fűződik, ahová tanulmányútra ment.

– Egy ralliversenyző mellett száguldtam 180-assal a tó jegén, szöges gumikkal. Még aznap egy nagyon gyors motoros szánt vezettem 120-assal a mínusz 20 fokos hidegben, és majdnem minden étkezésre vörös színű lazacot kaptunk....

Mostani státusza „vállalkozó”: gyermekruhákkal üzletel. Őt senki sem „nyúlta le”, hiszen vállalkozása családi. Aztán a hét végeztével összejön „prefizni” Szifóval és még két „jugó” sorstársával.

A TENGŐDŐK

Virág Zsolti Magyarországon tanult, amikor elkezdődött a délszláv háború, így elkerülte a behívót, aztán mire megkötötték a daytoni békét, már jó munkahelye volt. Egy amerikai cégnél dolgozott hardver-, és szoftverkereskedőként. Százezer forintokat kapott csak öltözködésre (öltönyökre és nyakkendőkre, meg elegáns cipőkre). Be sem járódott a cégnél, amikor megérkezett a katonai behívó („rendes szolgálatra”). Dilemmában volt, de végül leszolgáltá azt az egy „k....” évet, hogy megmaradjon neki a hazajárás lehetősége. Nyugodt is volt az az év. Mázlistának érezte magát, hogy így kicselezte a háborút. Visszatért Magyarországra,

de a régi cégéhez már nem mehetett. Abban a reményben, hogy jobb esélye lesz a munkaerőpiacon, beiratkozott egy második egyetemre, gondolván, hogy ha már elszalasztotta a jó munkát, akkor legalább legyen egy elektromérnöki diplomája is az informatikai mellett. Azonban 96 után ismét egy háború kezdett kibontakozni, ezúttal Kosovóban. Virágot ismét behívták. Megint dilemma elé állították, ezúttal úgy döntött, hogy nem megy el: „Mit gondolnak ezek, hogy engem csak úgy »ukmukfukk« behívogathatnak? Játszogatassanak háborúsdit a jó öreganyukájjal, de ne velem!” – szokta mondogatni indulatosan, ha szóba kerül a dolog. „Hogyan lehettem olyan hülye, hogy először elmentem?” Virág évekig nem látogathatta meg otthonát. Ő is Gyukánál kötött ki. A második diplomából sem lett semmi, kellett az idő arra, hogy pénzt is keressen. Azt ugyan nem árulta el, mekkora a fizetése, de bizonyára aprópénz volt, és „lelépett” Gyukától. Most már Pesten keresi a szerencsét. Vele ment élettársa is, aki szintén véletlenül került Magyarországra.

– Gyógyszerészeti szak akkoriban Zágrábban volt, de 91-től nem nagyon lehetett Zágrába menni. Így Pestre iratkoztam. Simán befejeztem. Jugoszláviában jól megnyúztak volna a különbözeti vizsgákkal, ha kaptam volna is állást, és az is csak arra lett volna elég, hogy ne éhezsek. Szüleim vettek Szegeden egy lakást, és itt maradtam. Nem volt gondom a honosítással. Gyógyszermenedzser lettem. Nemrég váltottam céget, a szolgálati autóm egy Opel Astra helyett egy Renault Mégan lett, és nettóban 94 000 Ft-ot keresek. El kell, hogy valamiből tartsam a Virágot – szokott volt ironizálni, amíg még Szegeden éltek.

Zoltán egyszerre két egyetemre járt. Újvidéken távhallgatóként csinálta a történelmet, Budapesten pedig rendes hallgatóként. A katonaiügyesek nyugton voltak, benn volt a papírja, hogy Magyarországon egyetemista. 1993 körül még nem tudta, hol él majd, de nyitva akarta tartani a jugoszláviai lehetőséget is. Aztán egyszer a katonaiügyosztály érdeklődni kezdett, és ő úgy döntött, hogy kihagyja azt a élményt, amit a katonaság és a háború biztosíthat. A történelem konkrét és átvitt értelemben is éveket rabolt el tőle. Miután átgondolta magyarországi helyzetét, úgy döntött, hogy szakít a történelemmel, és jogot kezd tanulni, hogy élni is tudjon majd valamiből. Most már – az ottani szabályok szerint – joga van a dr. jelet odabiggyeszteni a neve elé. Egészséges iróniával és mosolyogva mondja az általános véleményt: „Akkor érdemes azt a címet használni, ha a villamoson egy egyszerű, de jó nőcit akar kifogni az ember.” Harmincéves már elmúlt, amikor első munkahelyét megszerezte, miután egy csomó angol nyelvű jelentkezőlevelet kellett írnia.

– A első munkahelyemről, az egyik neves nemzetközi ügyvédi iro-

dától azért rúgtak ki, mert nem ment az üzlet. A főnökasszony angolja tökéletes, és ez az, ami számít, annak ellenére, hogy jogból egy kicsit gyenge – teszi hozzá epés iróniával. Valakit ki kellett, hogy rúgjanak. Az indoklásban az egyik fő pont az volt, hogy nem kommunikatív, mert egyszer sem ebédelt a cégtársaival...

Szülei orvosok, és akkor, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy Zoli Pesten marad, vettek neki egy kis lakást. Itt időnként három ember lakott: húga és sógora „vendégeskedett” nála, amikor Magyarországon keresgéltek egzisztenciát.

Sógora, Robi a jugoszláv „dráma” minden felvonását a szülőföldjén töltötte, közben orvos lett, felesége pedig logopédus. Robi rendszeren le-szolgált az egyéves katonaidót a boszniai háború után. Mindkettőjüknek állandó munkahelye – ami nagy szó – volt. Aztán (1999. március 24-én 19 óra 48 perckor) elkezdődtek a bombázások, és Robit mozgósították. Nem harcolt ugyan, sőt nem is volt harci cselekmények közelében, de a katonáskodás kikészítette.

– Óriási hólyagokat láttam a lábakon és kezeken, a bakákat ugyanis menetgyakorlatokra hajszolták, vagy tankbúvóhelyeket ásattak, illetve temetettek be velük. Mindez teljesen értelmetlen volt, főleg az, ahogy ezt tállták nekik. „Sosem lehet tudni, mikor indulnak a tankok Magyarországról”, a lyukakat meg „be kell temetni, mert a NATO már megismerte pozíciójukat a műholdak segítségével”. A menetelgetés meg azért volt, hogy „ne tudhassa a NATO, hol van az élő erő”.

Robit igazán az háborította fel, hogy a tisztek nem vették figyelembe azt, amikor valakit orvosi okokra hivatkozva felmentett az ásás vagy menetelés alól. A bakák szívesen mentek hozzá, mert akkor megúszták az aznapi délelőtti munkát – akár kaptak, akár nem kaptak felmentést. Ő pedig nem engedte magát katonai elvekkel befolyásolni, ahol orvosilag indokolt volt a felmentés. Azt tette, amit egy orvos tehetett. Amikor ez a tiszteknek világos lett, őt kötelezték arra, hogy bejárja naponta az összes tartalékos egységet a környéken.

– Egész nap úton voltam. A hivatalos indoklás szerint erre azért volt szükség, mert fogytán volt a benzin, és nem lehetett mindennap szállíttatni a katonákat. Közben a tiszt (most figyelj!) terepjáróval furikázott, és amikor velem találkozott, gunyorosan gyorsabb mozgást követelt. Az egészben az volt a legrosszabb, hogy ha odaértem valahova, és ha megállapítottam, mi a bajuk a katonáknak, akkor sem tudtam, milyen gyógyszer adjak nekik. Mit cipeljek, magammal? Nem vehettem a hátamra a gyógyszer tárat. Hogy jut el a katona a specialistához, ha nem tudom meggyógyítani? Volt egy hülye tiszt, aki tíz, specialistához utalt

katona helyett (mindegyiknek hasmenése volt, de nem sikerült megállítanom egy héten belül, hogy mitől, tehát minden orvosi előírás szerint specialista-hoz kellett őket utalnom) egy tizenegyediket engedett el... Elegem lett az egészből, úgy látom, hogy a jugoszláviai hülyeségeknek még nincs vége – mondta még valamikor 1999 nyarán. – Nekem meg nincs kedvem soha többé tábori orvosnak lenni. A legjobban az a tiszt idegesített, aki állítólag magyar volt, de nem beszélt soha magyarul. Még a vezetékneveket is szerbül ejtette ki: Ekrest mondott Ökrös helyett. De érteni értett magyarul, egyszer az egyik katona magyarul beszélt hozzá, ő meg szerbül válaszolt. Ez a legrosszabb fajta.

Robiék Dunaújvárosban kötöttek ki. Anasztázia – a feleség – elmondta, hogy elégük lett abból, hogy minden bizonytalan volt. Normális életet akarnak, az pedig nem lesz, ha Robit állandóan behívogatják. Noha már több mint egy éve házasságban voltak, Jugoszláviában nem is gondoltak gyerekekre, de most már nemcsak gondolnak rá, hanem van is nekik. És eszük ágában sincs visszatérni.

Nekem két unokatestvérem is elhagyta Jugoszláviát. Az egyik Németországig meg sem állt – úgyhogy róla most nem is beszélnek. A másik Diósdon lakik, egy nagyszerű házban. Közgazdaságtant tanult Szabadkán a nyolcvanas évek közepén, és 91-ben, még időben ment el a behívó elől. Kezdetben a családjuk egyik távoli rokona fogadta be Budapesten. Hónapokig egy ki tudja, hányadik osztályú focicsapat könyvelését intézte. Bére csak arra volt elég, hogy szűken megéljen. Aztán egy szerbül tudó közgazdászt kerestek az egyik építőanyag-forgalmazó cégnél... Anyai nagymamám unokái közül – heten vagyunk, mint a gonoszok – ő lett anyagilag a legsikeresebb. Pazar házában még a jugoszláviai változások előtt megszületett harmadik gyermekük, még azt sem tudták fiú lesz-e vagy lány, de az már tudták, hogy nem „jugó” lesz...

Az emberi sorsok sokfélék. Mindenkinél törés volt az életében az áttelepülés, akár rosszat hozott, akár jót. Egy dolog minden esetben közös: nem így akarták, nem így képzelték el életüket. Az „átkerülés” inkább csak megtörtént velük, és inkább csak szenvedő alanyai voltak a történelem viharának, mint irányítói saját sorsuknak. A „vihar” megtette a dolgát, szanaszét dobálta a fiatal férfiakat, és velük együtt sokszor a fiatal nőket is, amennyiben el nem szakította őket egymástól. Az egyik társadalom kiteszította őket magából, hogy egy másik felemás módon fogadja be őket. Hiszen a jóindulat és a sajnálat ellenére is mindig akad egy titkárnő, hivatalnok, vagy „közeg”, aki megroggyant libidóját a jugók szívatásával (is) kenegeti. És mindig neki van igaza, és ilyenkor a jugónak kuss, mert ő játszik hazai pályán, hiába gondolkoznak a többiek egész

magyarságban. Még a módosabb szülők gyerekei is többnyire valahova a magyarországi társadalom alsó felébe tagozódtak be, ezt ők többnyire öniróniával fogadják, mert azért anyagilag körülbástyáztak. Ha nem így lett volna, bizonyára nem jutottak volna át. De vajon mi várt volna rájuk, ha Jugoszláviában próbálják túlélni a világtörténelem legnagyobb inflációját (az összesen 71 982 777 204% a tizenegynéhány év alatt). Nem sejtették álmukban sem, hogy egyszer „jugók” lesznek Magyarországon, hiszen úgy nőttek fel, hogy azt hitték: egész életükben magyarok vagy „magyarica tudom, tudom”-ok lesznek „Jugóban”. Odaát könnyen megkapja az ember a „jugó” nemtelen pecsétjét. Nemtelen és mélyen igazságtalan ez az egyszerűsítés, mert éppen azért mentek el, hogy ne kelljen nekik olyasmit csinálni, amire a „jugó” helyzet predesztinálta őket. Így aztán időnként a dél-szerbiai trombitások koncertjein nosztalgiaznak, meg szomorkodnak a régi (de nem) szép idők után.

Zoli mesélte, hogy amikor a gučai trombitások Pestre vetődnek, akkor összegyűlnek a „jugó”-k. Könnyes szemmel hallgatják, ahogy a rezések egy meleg balkáni burkot fújnak köréjük a hidegen korrekt (sőt néha a hidegen inkorrekt) magyar valóságba, felidézve a... Mit is? Boban Marković még nem volt ismert a „boldog békeidőkben”. Úgy idéz emlékeket, hogy nincs is köze azokhoz – azt hiszen ez a „kultúrskizó”. A kultúrskizók mögött valódi „skizók” vannak, de a talajvesztettség, és az objektumvesztettség nem az emberek fejében van, hanem a valóságban. Hiszen nekik egyszerre van két anya- és két „mostohaországuk”.

EPILOGUS

Nem jelent gondot anyagot gyűjteni a „jugókról”, hiszen több tízezer történet létezik. Beszélgetőtársaim többségét gyerekkoruk óta ismerem, tudatosan kérdezősködöm, de a természetes kíváncsiság is fúrja az oldalamat. Szokásom, hogy időnként lejegyezek dolgokat, így ez a szociográfia, riport már évek óta íródik. Most csak az volt a gondom az egészszel, hogy szabatosra sikerüljön lerövidíteni a munkát. A neveket megváltoztattam azokban az esetekben, amikor úgy ítéltem meg, hogy ez szükséges.

